

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

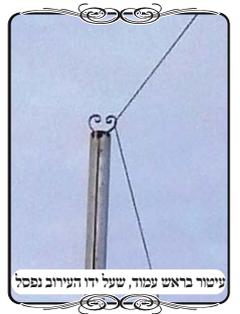

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

גליון מס' 118
סבת תשע"ז

חכמת המקצוע בהתקנת עירוב שיעשה כהלכה

בגליון הקודם הובא תיאור על עירוב של אחת הערים המתחדדות, שנבדק בשבוע שעבר, והתברר שיש בו שינוי קטן בצורת בנייתו, והשינוי הקטן הזה הביא לפסול את העירוב, בלי שהאחראי שם לב. ולמרבה הצער התברר שהוא משקיע כל שבוע, בודק ומתקן עירוב שאינו עירוב, משום שהוא עשה בראש העמוד מקום רחב לקשירת החוט, ולכן יש בעיות במצבים מסוימים. במקרה שהוא קשר את החוט לכל צורת הפתח בחוט נפרד, יוצא שהחוט יורד צמוד לעמוד, ואז הוא יושב מעל העמוד. אבל במקומות שהוא לא קשר כל צוה"פ בפני עצמה, אלא עשה חוט ארוך לכמה צוה"פ, ורק העביר את החוט בראש העמודים שבאמצע, ממילא במקומות שהיה סיבוב בתוואי של העירוב, החוט נמשך לצד של המקום שבתוך העיטור שנמצא בראש העמוד, והוא עומד מחוץ לעמוד, ונפסל.

עיטור בראש עמוד, שעל ידו העירוב נפסל

מקרים אלו מלמדים אותנו, כמה חשוב להשקיע בבניית העירוב ע"י המומחים לתחום זה דוקא. מסגר רגיל יודע את חכמת המקצוע של סורגים, הוא יודע לעשות את העיטורים בקו ישר ומדויק, כי אחרת זה לא יהיה יפה, אבל בחכמת העירוב אינו יודע, לדוגמא שהעיטור של העמוד צריך להיות סגור בקו של מרכז העמוד, ואינו יכול להעלות על דעתו כמה פרטים יש בחכמת עשיית העירוב, שהתאימו אותו במיוחד לצרכים ההלכתיים של הלכות עירובין המורכבות, ועשו כל מיני פתרונות על מנת לצאת ידי שיטות רבות באחרונם. ויש הרבה דברים שהמסגר לא ישים לב שהוא שינה, כי בעיניו זה לא משמעותי, לעומת זאת מי שבקי בהלכות ולמד את הטכניקה המקובלת, יודע כמה המשמעות קריטית בשינוי שנראה לא משמעותי.

עובד שלא עסק בהלכות, אינו מספיק בשביל לדעת את הבעיות

באחד העירובים השכונתיים בארץ, עשו בחודש האחרון צורת הפתח חדשה, והביאו עובד חרדי שיש לו נסיון בתיקון עירוב, אלא שהוא לא התעסק בלימוד ההלכות ואת טעמם, רק הוא ביצע עבודות של עירוב ע"פ מה שאמרו לו האחראים. מחמת הנסיון הזה הוא הבין שהוא כבר מספיק מומחה לדעת איך עושים עירוב, כנראה שהאחראי החמיא לו טוב על עבודתו, וגם האחראי שהזמין אותו קעת היה סבור שאפשר לסמוך עליו. אבל לאחר העבודה הראשונה הוא ראה, שמי שלא עסק בלימוד הפן ההלכתי של המקצוע, אי אפשר לסמוך על מעשיו בלי השגחה צמודה. ובפעם השניה שהוא הזמין אותו, התקשר האחראי לשאול על כל פרט שהעובד ניסה לשנות.

בהתקנה הראשונה הוא ביקש ממנו לחבר לחי לקיר, וכמובן הדגיש שיהיה מכוון תחת החוט. המתקין הגיע קצת באיחור, לאחר שההשיק, ולא היה אפשר לבדוק עם מכשיר המדידה, היכן נמצא מקום החוט, כדי לדעת את המקום הנכון להעמדת הלחי. האחראי הסתפק אם לומר לו שלא יתקין בצורה כזו, אלא יבוא פעם אחרת. והמתקין אמר שהוא יודע לכוון את הלחי תחת החוט בלי מכשיר. האחראי סמך עליו, ונתן לו לחבר ולהלחם, ולמחרת בא לבדוק עם המכשיר, וראה שהחוט נמצא בקצה הלחי ממש. האחראי הצטער מאוד על כך שלא עמד על הכלל החשוב, לא לסמוך על מראה עין בהעמדת לחי, אלא רק בבדיקה ע"י מכשיר, ולבסוף חייב את המתקין לבוא ולתקן על חשבונו, כיון שהוא קיבל על עצמו להתקין לחי במקום הנכון, וזה לא נעשה במקום הנכון.

שיעור גובה העמוד הרצוי

בפעם השניה הוא הזמין אותו להתקין שני עמודי עירוב חדשים, והמתקין הביא עמודים קצרים שהאחד מהם באורך 4.6 מטר, מחמת שהם עמודים שהיו בעירוב אחר והתכוו אותם, אחרי ששינו את העירוב ולא היו צריכים אותם. המתקין טען שגובה זה מספיק, כיון שהוא מלחים אותם ולא צריך

להכניס חלק מהם בקרקע. אבל האחראי כבר לא סמך עליו, והתקשר למוקד העירוב לשאול מהו הגובה הנדרש.

והנה לתועלת העוסקים בעירובים נציין כאן, שהגובה המינימלי בצוה"פ על כבישים, הוא 4.70, ולפתח 4.50, כדי שהאוטובוסים ומשאיות לא יקרעו את החוט בתדירות גבוהה. והגובה הנורמלי של עמודי העירוב הוא 5.20 מעל פני הקרקע, [אורך העמוד 6 מטר, ומתוכם 80 ס"מ בתוך הקרקע]. גובה זה מספיק באופן כללי, וזה בערך גובה הגשרים בכבישים הראשיים בארץ, ומ"מ במקומות מסוימים צריך קצת יותר [מגן ביציאה לשדות שהטרקטורים נוסעים עם זרועות פתוחות]. ובמקומות שיש טרקטורים ומשאיות שעוברים תוך כדי עבודתם, אי אפשר שהחוט יהיה גבוה עד כדי שיהיזק מעמד, ואז צריך לעשות חוט חלש שיקרע בקלות בלי נזק, ויקשרו אותו מחדש. או לעשות צוה"פ זמנית במקום אחר, עד גמר העבודה.

לפיכך אמרנו לאחראי הנוכח שלא כדברי המתקין, שגובה 4.60 אינו מספיק, ואפילו 5 מטר זה מינימום במקרה שלו, שהמקום משמש מעבר למשאיות.

המתקין הציע לו פתרון, להלחים ברזל קטן באורך חצי מטר בתוך ראש העמוד, וזה יאריך את גובה העמוד, והחוט יהיה מסביב לברזל ההוא. שוב התקשר האחראי לשאול האם זה פתרון טוב, או שיתכן בו איזו שאלה הלכתית. והתשובה היא שיתכן מאוד בעיה חמורה בצורה כזו, משום שאם העמוד יקבל עקמימות קטנה, יתכן במשך הזמן שהברזל שהוסף יתכוף עד מחוץ לעובי העמוד [שאינו רחב כ"כ, וגם משום שבהכרח ילחים את הברזל צמוד לאחד הצדדים של העמוד מבפנים, ובאותו צד מספיק שתהיה נטיה קטנה], וא"כ החוט לא יהיה מעל גבי העמוד ויפסל. ויש להוסיף, שאם קושרים את החוט מסביב לברזל הנוסף, בודאי שהוא חייב להיות מכוון מעל ראש העמוד שתחתיו, וסטייה קלה תפסול אותו, אבל גם באופן שיעשה אפשרות לקשור את החוט מעל ראש הברזל, מקפידים בעירובים השכונתיים שלא להכשיר אותו במקרה שתהיה עקמימות, מפני שאינו שווה לעובי העמוד.

עשיית העירוב בצורה אורגינלית למניעת בעיות בעתיד

בסופו של דבר הוא אילתר דבר אחר, ומצא באתר בניה הסמוך צינור ברזל, דומה לעמוד רק קצת יותר צר, והכניס אותו בראש העמוד. האחראי שאל אם הצורה זו מקובלת עליו ולא תהיה בזה בעיה. אך המשיב לא לקח אחריות על כל ההשלכות שתהיינה בעקבות ההתקנה המאולתרת, ובפרט שלא ראה בדיוק

הברזל בראש העמוד התעקם, והמשיבו לקשור מן הגדר

באיזה צינור מדובר, אלא אמר לו שעירוב טוב צריך להתקין בצורה טובה ופשוטה, ולא לחפש פתרונות שצריך לחשוב על כל הבעיות שיכולות להיות מהן אפילו בעתיד הרחוק.

האחראי שג"כ הסכים עם הדבר הזה, הפשוט והמובן כל כך, יצא מתוסכל מהעבודה, שהיה צריך להתווכח איתו על האילתורים שהמתקין עושה, ולשלם עליהם את מלוא המחיר. דוקא מפני שהוא מבין מהו עירוב, יש לו רעיונות שנראים נכונים, והוא בטוח שהם כשרים, מתוך רצון טוב לחסוך ולפתור בעיות.

אבל האמת חייבת להיאמר, שכדי להחליף את האורגינל בחיקויים, צריך נסיון וידע רחב ביותר, לחשוב על כל האפשרויות והשיטות, הנידונים והספקות, המפורשים ושאינם מפורשים, ולכן אין לעשות עירוב, אלא רק בצורה שהתקבלה ע"י המומחים, שהיא תוצרת מתוך נסיון רב שנים, ושווה לשלם עבור זה תוספת מחיר. וגם אחרי שמשקיעים בזה, צריך בקיאות טובה בהלכות ובהרבה פרטים, להגיע לעירוב ברמה טובה וכשרה.

ראש עמוד שהתעקם וקשרו את החוט מחוץ לעמוד

נחזור לעירוב העירוני שנבדק בשבוע שעבר, ששינו את ראש העמוד לברזל מעוגל ומעוטר. הבודק שעבר שם היה סבור שמדובר בבעיה מסוימת, שהבודק רק לא הבחין שהחוט נמשך לצד, אבל את עיקר הענין הוא יודע, ובהערה

ודדאי גיסא ומבטל ליה, ונחשב פירצה אחת גדולה שאין לה דין עומד מרובה על הפרוץ כלל. [הפתרון לחצר זו, רק ע"י עשיית צורת הפתח].

הנה שני דינים אלו, הם מהדינים הפשוטים והבסיסיים של עומד מרובה, לפני שנכנסים לדינים המורכבים יותר. הדינים אלו אפשר לבאר כאן בסיפור ומאמר פשוט, אבל השמרון לציין שיש עוד הרבה דינים והלכות בעשיית היתר של עומד מרובה, עד כדי שמרון הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה לערוכים השכונתיים שלא לסמוך על עומד מרובה, ולעשות בכל פתח צורת הפתח, מפני שרק יחידים יכולים לחשב את כל פרטי ההלכות הנוגעות לכל מקרה ומקרה, ויש דינים שמושגים לפי מספר המקומות שיש פירצות ופתחים בעירוב, למרות שהם רחוקים זה מזה. ולכן יש להתייעץ בכל מקרה בת"ח הבקאים, שעוסקים למעשה בנידונים המצויים, ומתמצאים בתנאי השטח, ואכמ"ל.

להכניס בלימוד הבסיסי את הלכות טלטול והתחום

שאלה אחרת בענין תחום שבת, שהגיעה ביום שישי למוקד הטלפוני של מוקד העירוב, והיא מלמדת מצד אחד על המודעות המתפשטת לדעת לברר את התחום מלפני השבת, ומצד שני על המושגים הבסיסיים שעדיין אינם ידועים כל כך. הלכות התחום נוגעות לכל בית יהודי, כמו דיני המטבח הביתי, ודיני בישול בשבת. אמנם הם קצת פחות מצויים למי שבדרך כלל לא יוצא מהעיר, אבל כיום אנשים נוסעים לישושים קטנים בכל מיני הזדמנויות בשנה, ולכן חובה להכניס גם ידיעות אלו, בתוך ידיעת הלכות שבת של כל בן ובת.

ביום שישי בצהרין התקשר אברך שגר בקרית ספר, וכעת נמצא בבית החולים שניידר בחדר המיון, עם ילד קטן בן שנה וחצי, ואינו יודע מתי ישתחרר אותו. מפני השעה המתאחרת נראה לו שישוחרר רק אחרי כניסת שבת, ואם כן לא יוכל לחזור לביתו בקרית ספר, אלא מקסימום ללכת ברגל לבני ברק, ובוודאי התערור לחשוב שיתכן שיש בזה איסור הליכה מחוץ לתחום. ופנה למוקד העירוב לברר את הדיון.

והנה בני ברק בלינסון יש שאלה של תחום שבת, כיון שהמרחק מביה"ח עד לתחילת בני ברק הוא קרוב ל-4000 אמה, ובפרט שבצירוף כזה מושגים גם את המרחק בתוך בני ברק לחשבון התחום. הוראת הרבנים בענין זה להניח עירוב תחומין, ואגודת "עזר מציון" הניחה עירוב תחומין ציבורי בכמות גדולה, ומוזכר אתו מידי שבוע לנוקמים לכך. אבל העירוב הזה מועיל רק למי שצריך להגיע לתחילת בני ברק, בשכונות שיכון ה' ומסביב לה [או כשהולך ביום שישי לו דין עיר שלן בה]. אבל האברך היה צריך להגיע לקרוב משפחה בקצה הפנימי של בני ברק, ובמקרה כזה ההוראה להשתמש בכמה צירופי שיטות שאין כאן המקום להאריך, וגם להימנע על עירוב תחומין אחר [של מוקד ערבתי] שיחול על תנאי שהוא מועיל למקרה זה, ומותר ללכת.

עירוב תחומין לא מועיל לטלטל את התינוק

אבל המשיב במוקד העירוב הוסיף ואמר, שהעירוב תחומין הוא פתרון רק להליכה, אבל לא לטלטל את הילד הקטן, שזה נוגע לאיסור הוצאה וטלטול, שבשביל זה צריך "עירוב חצרות", עם היקף כשר כהלכה. במקום הזה מדובר בהיקף עירוב ולא שכונתי, שכרגיל מסתמך על הרבה קולות, ואין להתיר לטלטל בו כלל. ובפרט שכאן מדובר ברחובות שהם רשות הרבים להרבה פוסקים מפני שהם כבישים ראשיים וישרים ובין עירוניים, ולמרות שהמועצה דואגת לעשות עירוב בחוטים, הוא אינו יכול להועיל להרבה שיטות בפוסקים, שסוברים שיש בו ענין של טלטול האסור מן התורה. וממילא גם ברחובות פנימיים יש איסור דרבנן. ולכן אין לו אפשרות לקחת את הילד בעגלה.

משום כך הוראת הרבנים, לקרוא לגוי [ע"י גוי] שיובא עם האמבולנס, ויקח אותם לבני ברק, ולמרות שהגוי עושה מלאכה דאורייתא, זה עדיף משהיהודי יטלטל בעירוב בעייתו. כי אמירה לגוי לצורך קטן כזה [שלא טוב לו להישאר במיון כל השבת], התירו חז"ל (רמ"א סי' שכ"ח סי"ז), משא"כ איסור טלטול לא הותר. ולכן אמרנו לו שנעשה לו את העירוב תחומין, להתיר את המרחק עד בני ברק, אך בפועל יבוא ע"י אמבולנס של גוי.

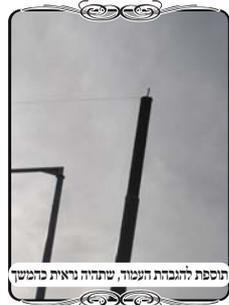
עירוב תחומין להגיע מביה"ח בלינסון בפתח תקוה עד קרית ספר

לאחר כחצי שעה התקשרה אשה ושאלה בקשר להוראה זו, כיון שהאמבולנס לוקח אותו, האם אפשר כבר להניח לו עירוב תחומין שיקח אותו עד קרית ספר. המשיב במוקד התפלא מאוד, איך יש צד כזה שעירוב תחומין יועיל למרחק של יותר מעשרים קילומטר? הרי הוא מועיל בסה"כ לשני קילומטר.

הנה ברור שאין שום טענה על אשה שלא למדה מעולם מהו תחום שבת, שתדע שעירוב תחומין לא יכול להועיל להגיע מפתח תקוה לקרית ספר. אבל אנו משתמשים במקרה זה ובמקרים נוספים ללמוד שצריך ללמד את עיקרי ההלכות הבסיסיות, גם של דיני התחומין, וכל שכן דיני הטלטול בשבת, משום שלעיתים אדם נקלע למצבים שאינם רגילים, והוא נמצא מחוץ לשכונה המצומצמת שהוא רגיל בה, ועליו לדעת כיצד לנהוג, שלא יכשל ח"ו בחילול שבת.

כלשהי הוא יבין את חומרת הענין. אך הוא המשיך לאורך העמודים, וראה שהבעיה חוזרת בצורה חמורה יותר. באחד העמודים נשבר חלק אחד מהברזל, והחלק השני התעקם לא מחוץ לעמוד, והחוט שברור לברזל שנמצא בצד העמוד ממש. במצב שכדור לכל מבין שזה פסול.

כמה שהדין הזה פשוט, שאם החוט מן הצד הוא פסול, יש מקומות שעדיין צריכים ללמד אותו – העירוב אינו חוטים, לא מקיפים את העיר בחוט, אלא הם "צורות פתח" שבנויות מחוט שיושב מעל שני עמודים, חוט שאמור לשמש כמו משקוף של פתח, ולכן אם הוא לא יושב מעל העמודים הוא פסול. וחוט אחד פסול, פוסל את כל העירוב של העיר!

לצערו פגשונו לאחרונה כמה מקרים של עירובים בארץ שעושים להם בדיקה כל שבוע, וקושרים את החוטים שנקרעים, ועם כל זאת אין עירוב ממש, ומדובר בשינויים קטנים כאלו שהבודקים לא נותנים להם חשיבות, אבל זה כל הבסיס של העירוב, שהחוט יהיה כפי הלכות "צורת הפתח".

התעוררות להקפיד על עירוב כשר ומהודר

במקביל לבעיה המואבת שיש מקומות שהאחרים עצמם עדיין לא בקיאים במלאכתם ע"פ הלכה, יש לציין שהתעוררות של הציבור לברר ולעשות עירובים כשרים וטובים, מתפשטת והולכת, בכל הנושאים ההלכתיים, כולל בדיקת עירובים קיימים, בירור שאלות שמתעוררות, בירור רמת העירוב במקומות נופש וישושים, בירור תחום שבת, מכל חלקי הארץ, ומכל גווי הציבור. וכל מי שיכול לסייע בהבאת גליונות אלו למקומות נוספים, ידע שבס"ד זה יכול להביא התעוררות לקיום המצוה כהלכה, גם אצל אנשים שמעולם לא ידעו מהו עירוב. וזכות הרבים, מסורה ביד כל אדם.

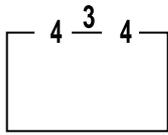
לפני שבועיים התקשר אדם מיישוב דתי בצפון הרחוק, ישוב שיש רב שדואג לעירוב, ובכל זאת הוא אמר שהוא רוצה להחמיר לא לסמוך על העירוב של הישוב, ושואל כיצד לעשות עירוב לחצר הפרטית שלו, שיוכל לצאת בשבת עם דברים לשבת בחצר. השואל האריך להסביר כיצד החצר מוקפת משלש צדדים כהלכה, ע"י צירוב המבנה לגדרות שבצדדים. ובצד הרביעי הוא שאל אם מועיל להעמיד עמודים קטנים [בונטים] כל י' אמות, [בלי חוט מעליהם], כדי שיע"ז כל פתח הוא פחות מ"י אמות, וכידוע פירצה פחות מ"י אמות אינה אוסרת.

שני דינים בפירצה פחות מ"י אמות

שמחנו מאוד לשמוע על יהודי כזה שמושתדל להדר ולא לטלטל, וגם מתאמץ לעשות עירוב מהודר בחצרו. אבל הסברנו לו שהדין לא נאמר במצב כזה, משתי סיבות. ויש בהן גם לימוד עברוננו. א. הדין שפירצה פחות מ"י אמות אינה אוסרת, נאמר כאשר יש באותו צד "עומד מרובה על הפרוץ", כלומר שבסמוך לפתח הזה יש חלק מסוים סגור במחיצה, באופן שהחלק הסגור באותו צד הוא כגודל הפתח. משא"כ בחצר זו שכל הצד הרביעי פתוח, ולפחות רובו פתוח, לא שייך ההיתר של פתח פחות מ"י אמות, כיון שאין בצד הזה "עומד מרובה על הפרוץ".

ודין זה מבואר בשו"ע (סי' ש"ב ס"ט) שכתב פרוץ כעומד מותר, [כלומר אף אם העומד שווה למקום הפתח, כשר], ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר, אבל עד עשר מותר מפני שהוא פתח. מבואר בשו"ע שגם כאשר העומד כפרוץ, אינו מתיר יותר מ"י אמות, וא"כ הדין שצריך עומד כנגד הפרוץ נאמר בפתח פחות מ"י אמות, שגם פתח כזה לא נהיה מותר אלא שבסמוך לו יש חלק מאותו צד סגור במחיצה. [ומחשבים כל צד בפני עצמו, כמבואר במשנ"ב שם (תחילת ס"ק מ"ה) ובחזו"א].

ב. סיבה נוספת שלא שייך במקרה זה דין פתח פחות מ"י אמות, משום שבאמת הפתח הוא יותר מ"י אמות, ומה שהעמיד באמצע ברזל קטן, אינו מועיל להחשיב כל קטע פתח בפני עצמו. ודין זה מבואר בגמ' (עירובין דף י' טו), ובכמה מקומות בש"ס) שיש כלל בדין עומד מרובה, שאם יש משני הצדדים של העומד, אויר שהוא יותר מרוחב העמוד, העומד מתבטל, דאמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. כגון אם היה עושה מחיצה באורך 3 מטר, להפריד בין פתח הפתח, ומשני צדיה החלק הפתוח הוא 4 מטר [כדי שכל צד יהיה פחות מ"י אמות], אומרים שהמחיצה האמצעית מתבטלת, מחמת האויר שבצדיה. כלומר, החלק הסגור מאבד את חשיבותו ונעשה כאילו אינו.

וממילא נחשב שיש כאן פירצה אחת גדולה של 11 מטר [4,3,4], ופירצה יותר מ"י אמות [שהם 4.80 מטר לשעור הגר"ח נאה, 5.60 לשעור חזו"א], לא ניתרת בעומד מרובה. לכן כשמעמיד מקלות דקים, אתי אוירא דהאי גיסא

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון: